

Měkká moc v 21. století

Oskar Krejčí

Myšlenku tak zvané měkké moci proslavila v 70. letech minulého století vzniklá teorie komplexní vzájemné závislosti, zvláště pak jeden z jejích otců – Joseph Nye z Harvard University. Podle původní verze této teorie je svět provázán velkým množstvím vztahů, které činí existenci i blahobyt států vzájemně podmíněnými – činy nesou reciproční důsledky. Symbolický zlom prý nastal v roce 1973, kdy státy OPEC dokázaly, že suroviny představují moc, přičemž západní státy nebyly schopny proti nim použít vojenskou převahu – což by se, jak píše Nye, v 18. či 19. století nestalo. I Hans Morgenthau, guru školy politického realismu, konstatoval, že tato situace nemá historický precedent, neboť oddělila vojenskou a ekonomickou moc založenou na surovinách.

Pro řadu autorů se od té doby moc států rozdělila na

- tvrdou moc, *hard power*, využívající násilné prostředky přinucení a zničení jako je válka;
- měkkou moc, *soft power*, která se přímému fyzickému násilí vyhýbá.

Například IfG-Monocle Soft Power Index, který je propočítáván na britském Institute for Government, používá při kvantifikaci měkké moci pět položek: obchod/inovace, kultura, vláda, diplomacie a vzdělání. Tabulka číslo 1 ukazuje, jak podle takovýchto propočtů vypadalo v roce 2011 pořadí států z hlediska měkké moci.¹

Tabulka č. 1: Index měkké moci

pořadí	stát	skóre	pořadí	stát	skóre
1	USA	7,41	16	Itálie	4,28
2	Velká Británie	6,78	17	Nový Zéland	4,17
3	Francie	6,21	18	Rakousko	4,10
4	Německo	6,15	19	Belgie	3,80
5	Austrálie	5,64	20	Čína	3,74
6	Švédsko	5,35	21	Brazílie	3,55
7	Japonsko	5,08	22	Singapur	3,49
8	Švýcarsko	5,07	23	Turecko	3,33
9	Kanada	4,91	24	Chile	2,94
10	Nizozemsko	4,90	25	Portugalsko	2,81
11	Norsko	4,82	26	Izrael	2,67
12	Dánsko	4,78	27	Indie	2,64
13	Španělsko	4,68	28	Rusko	2,43
14	Korejská republika	4,52	29	Česko	2,36
15	Finsko	4,45	30	Řecko	2,35

¹ McCLORY, Jonathan: *The New Persuaders II. A 2011 Global Ranking of Soft Power*. S. 10 a 15 – <http://www.instituteforgovernment.org.uk/publications/new-persuaders-ii>

Měkká moc je, jak říká Nye, „druhou tvář moci“. „Stát může získat to, co chce ve světové politice, neboť ostatní státy si přejí jej následovat.“¹ Ač pozdější výklady pojmu měkké moci směřovaly u autorů jako je právě Nye poněkud jinam, ekonomická moc začala být vnímána jako součást měkké moci. Tato vize padla na úrodnou půdu zvláště mezi přívrženci tzv. idealistického paradigmatu, jako jsou ve své většině liberálové. Myšlenku měkké moci totiž přijali jako další důkaz pravdivosti rovnice „obchod = mír“. Pro liberály, jak napsal John Stuart Mill v knize *Principy politické ekonomie* (1848), „je obchod tím, co rychle učiní válku zastaralou posílením a vynásobením osobních zájmů, které jsou v přirozeném protikladu vůči ní.“²

Představa spojení obchodu a míru patří k nejstálejším prvkům v moderních dějinách teorie mezinárodní politiky. Samozřejmě s důležitou výhradou, že východiska moderní ekonomie kladli v 17. a 18. století merkantilisté. Ti spojovali moc státu s nutností dohlížet na aktivní obchodní bilanci zahraničního obchodu, a to i pomocí ochrany. Bohatství státu pak měřili prostřednictvím akumulace zlata, přičemž se nezdráhali hájit i používat násilí. Obhajovali kolonialismus: autorem *Rozpravy o obchodu Anglie s Východní Indií* (1621), prvního uceleného výkladu merkantilistického kréda, byl Thomas Mun, jeden z nejvyšších představitelů Východoindické společnosti.

Preliberální autoři, a to zvláště představitelé klasické politické ekonomie, však již viděli v obchodu cestu k míru. Mezi zastánci této vize lze nalézt taková jména jako Baruch Spinoza, Charles Montesquieu, či Thomas Paine, ale hlavně David Ricardo a Adam Smith. Zcela programově tuto myšlenku ztvárnil Immanuel Kant ve svém díle *K věčném míru* (1795). Podle Kanta „je to *obchodnický duch*, který nemůže koexistovat s válkou a který se dříve nebo později zmocní každého národa. Protože mezi všemi mocemi (prostředky) podřízenými státní moci je asi *peněžní moc* nejspolehlivější, vidí státy, že jsou nuceny (ovšem patrně nikoli právě mravními pohnutkami) podporovat ušlechtilý mír, a kdekoli na světě hrozí vypuknutí války, snaží se jí svým prostřednictvím zabránit, jako kdyby byly kvůli tomu ve stálém spojenectví.“³

Kant své slavné dílo napsal v době revolučních válek a v předvečer velké devastace Evropy v Napoleonských válkách. Ovšem zarážející není jen časové začlenění Kantových úvah o věčném míru. Všechny zmíněné představy „kapitalistického míru“ či „obchodnického paci-

¹ NYE, Joseph S., Jr.: *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004, s. 5.

² MILL, John Stuart: *Principles of Political Economy with some of their Applications to Social Philosophy*. London: Longmans, Green and Co., 1909 (The Online Library of Liberty – <http://oll.libertyfund.org/title/101>), s. 416.

³ KANT, Immanuel: *K věčnému míru. O obecném rčení: Je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*. Praha: OIKOYMENH, 1999, s. 34.

fismu“ vznikaly ve zvláštních historických souvislostech. Byly formulovány v dobách koloniální expanze, genocidy původních obyvatel, otrokářství, ale i velkých sporů evropských mocností. Byla to doba, kdy, jak napsal Michael Howard, „slova válka, objevy a obchod znamenala téměř totéž“. Vždyť od druhé poloviny 17. století mezi státníky i obchodníky panovalo přesvědčení, že „obchod je jednou z forem válek“. Řečeno jinak, válka je „pokračováním obchodu s příměsí dalších prostředků“.¹ Když Karel Marx popisoval ony časy, poukázal na skutečnost, že „násilí samo je ekonomická potence.“²

Mnohé ke sporu, zda ochod pomáhá míru, či nikoliv, mohou říci dostupné statistiky. Ty uvádějí, že v letech 1881 až 1913 každou dekádu vzrostl mezinárodní obchod o 40 %. Následoval pokles, který do počátku 30. let 20. století snížil objem světového obchodu o 60 %. Úrovně z roku 1913 pak mezinárodní obchod dosáhl až v roce 1950.³ Řečeno jinak, před 1. světovou válkou mezinárodní obchod rostl, před 2. světovou válkou klesal. To znamená, že žádnou korelaci mezi mírem a obchodem v těchto statistikách zachytit nelze.

* * *

Na konci studené války i takový realista, jaký je bezesporu Richard Rosecrance, psal o vzniku nového obchodního státu, jehož chování se liší od militaristického/teritoriálního státu. Domníval se, že v období, kdy se obchod stává důležitější než obsazení území, riziko mezinárodních konfliktů klesá.⁴ V současné době jsou ale patrné i protikladné tendence. Ty pramení z faktu, že liberální politické elity vnímají mezinárodní obchod jako záležitost cesty zajištění jak životní úrovně hedonisticky orientovaných středních vrstev, tak i bohatství státu a vlastní sebezáchovy. Tato skutečnost se projevuje v tendenci *sekuritizovat* – tedy prohlásit za otázku národní bezpečnosti – jakékoliv téma mezinárodního obchodu. V prvních dekáдах 21. století byla tato možnost výrazně manifestována na problematice obchodu s ropou a plynem. Nervozita kolem otázky energetické bezpečnosti vedla k výrazné politizaci ba přímo militarizaci ochodu s těmito komoditami.

Neklid narůstá zvláště tváří v tvář dlouhodobému růstu čínské ekonomiky a stagnaci či dokonce krizi ekonomiky Západu. Čínská měkká moc se stává podezřelou, neboť je spojována s hrozícím nárůstem možnosti používat sílu v mezinárodních vztazích. Objevují se varová-

¹ HOWARD, Michael: *Válka v evropské historii*. Brno: Barrister & Principal, 1997, s. 25 a 51.

² MARX, Karel: *Kapitál. Díl I*. Praha: Svoboda, 1978, s. 730.

³ KENWOOD, George; LOUGHEED, Alan: *Growth of the International Economy*. London: Allen Unwin, 1983. Citováno plode *International Trade and the New Protectionism*. In: *Encyclopedia of Government and Politics*. Edited by M. Hawkesworth and M. Kogan. Vol. 1 and 2. London and New York, Routledge, 1992, s. 1305.

⁴ VÍZ ROSECRANCE, Richard: *The Rise of the Trading State. Commerce and Conquest in the Modern World*. New York: Basic Books, 1986.

ní, že mohutný ekonomický růst Číny má neomerkantilistickou povahu. Zároveň se poukazuje na skutečnost, že USA jako globální hegemon, jsou nejzadluženějším státem světa, zatímco jejich vyzyvatel, Čína, je dnes stát s největšími devizovými rezervami. Pozoruhodné ale je, že budoucí osudy dolaru i eura sice vyvolávají nejistotu, ale, jak ukazuje tabulka číslo 2 převzatá ze zprávy World Gold Council,¹ právě Spojené státy a nejdůležitější země eurozóny jsou největšími vlastníky zlatých rezerv – což poněkud zpochybňuje představu o popření merkantilistických principů v liberálních demokraciích.

Tabulka č. 2: Největší státní vlastníci zlata
(prosinec 2012)

pořadí	stát	tuny	% státních rezerv	pořadí	stát	tuny	% státních rezerv
1	USA	8133,5	76	11	Indie	557,7	10
2	Německo	3391,3	73	12	ECB	502,1	33
3	MMF	2814,0	-	13	Tchaj-wan	423,6	6
4	Itálie	2451,8	72	14	Portugalsko	382,5	90
5	Francie	2435,4	71	15	Venezuela	365,8	75
6	Čína	1054,1	2	16	Turecko	359,6	16
7	Švýcarsko	1040,1	11	17	Saudská Arábie	322,9	3
8	Rusko	957,8	9	18	Velká Británie	3103	16
9	Japonsko	765,2	3	19	Libanon	286,8	29
10	Nizozemsko	612,5	60	20	Španělsko	281,6	30

A tak dochází k nové redefinici moci. „Měkká moc spočívá ve schopnosti měnit preference ostatních,“ píše Nye a odděluje ekonomickou moc od měkké moci. Tu pak, jak to ukazuje tabulka číslo 3, zužuje na schopnost ovlivnit rozhodování jiných států prostřednictvím kultury, diplomacie, mezinárodních organizací.² Takovéto užší pojetí měkké moci nesdílejí ale všichni teoretici. Navíc autoři jako Suzanne Nosselová³, ale i sám Nye, zavedli pojem „chytrá moc“, *smart power*, jako představu umné kombinace tvrdé a měkké moci – což má být jediná efektivní politika USA. To ovšem připomíná návrat k politice Theodora Roosevelta ze samého počátku 20. století, kdy tento prezident Spojených států stanovil jako zásadu zahraniční politiky: „Mluvit jemně, ale držet velký klacek.“

¹ World Gold Council: *Gold Demand Trends. Full year 2012*. s. 15 – <http://www.gold.org/>

² NYE, Joseph S., Jr.: *Soft Power*. Citované vydání, s. 5 a 31.

³ NOSSEL, Suzanne: *Smart Power. Reclaiming Liberal Internationalism*. In: *Foreign Affairs*. March/April 2004.

Tabulka č. 3: Struktura moci plode Josepha Nye

	chování	základní nástroje	vládní politiky
vojenská moc	donucení odstrašení ochrana	hrozba síla	nátlaková diplomacie válka aliance
ekonomická moc	podněcování donucení	platby sankce	pomoc úplatky sankce
měkká moc	přitažlivost programy	hodnoty kultura politiky institute	veřejná diplomacie dvoustranná a mnoho- stranná diplomacie

Ať již je měkká moc definována v užším či širším smyslu, jisté je, že tzv. tvrdou mocí ve světové politice malé státy jako je Česko či Slovensko, ale ani ostatní státy Visegrádské čtyřky, nedisponují. Z těchto konstatování lze vyvodit tři závěry:

- Mezinárodní obchod není dostatečnou zárukou míru. Kombinace měkké a tvrdé moci svědčí mocnosti k využívání silových prvků při prosazování ekonomických zájmů.
- V 21. století nelze bezpečnost definovat jako ekonomickou nezávislost. Bezpečnost je možná jen jako vzájemně provázaná vzájemná závislost. Ovšem i měkká moc je politickou mocí, tedy nástrojem k prosazování zájmů. Jakákoliv asymetrie v rozdělení výhod plynoucích ze vzájemnosti může být, jak upozorňovali už zakladatelé teorie komplexní vzájemné závislosti, využita jako nástroj nátlaku. To platí o všech složkách měkké moci, ať již v širším či užším pojetí – o ropě, nevládních organizacích, či o postavení v mezinárodních organizacích.
- Malé státy disponují pouze měkkou mocí definovanou v širším slova smyslu. To však v případě její ekonomické složky platí pouze tehdy, když si národní hospodářství zachová inovační charakter, tedy autonomní *know how*. Měkká moc je pak využitelná jen ve spojení s kvalitní ekonomickou diplomacií.

Příspěvek na mezinárodní vědecké konferenci

Ekonomická diplomacie – úloha, význam, problémy a jejich řešení,

kteřou v dubnu 2013 pod záštitou předsedy vlády ČR Petra Nečase připravila

Vysoká u škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha

při řešení projektu, který byl podpořen a spolufinancován International Visegrad Fund